

SUFI
TERAPİSTİN
SOHBET
GÜNLÜĞÜ

PROF.
DR.

ROBERT FRAGER

SUFI
KİTAP

SUFİ TERAPİSTİN SOHBET GÜNLÜĞÜ

Robert Frager

Çeviri: Ömer Çolakoğlu

SUFİ KİTAP | 95

tasavvuf psikolojisi | 01

robert frager kitaplığı | 1

editör İSLAM DALP
HANDE YILDIRIM ÖNSÖZ

düzeltili ÜMRAN TÜZÜN

kapak tasarımı RAVZA KIZILTUĞ

1. baskı Nisan 2015, İstanbul

6. baskı Nisan 2020, İstanbul

ISBN

9 786055 4215866

SUFİ KİTAP

Cağaloğlu Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5

Fatih / İstanbul

Telefon: (0212) 511 24 24

sufi.com.tr

sufi@sufi.com.tr

📍 sufiyayinlari 📞 📧 sufikitap

Kültür Bakanlığı Yayıncılık

Sertifika No: 45587

BASKI VE CİLT

Mega Basım

Cihangir Mah. Güvercin Cad.

No: 3 Baha İş Merkezi

Avcılar/ İstanbul

Telefon: (0212) 412 17 00

Matbaa Sertifika No: 44452

YAYIN HAKLARI

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak

Timaş Yayın Grubu bünyesinde

faaliyet gösteren Sufi Kitap'a aittir.

İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak

gösterilerek alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

9	Teşekkür
11	Giriş
17	1. Bölüm Yoldaki Engeller
25	2. Bölüm Nefislerimizi Dönüştürmek
41	3. Bölüm Narsisistik Yanımızın Küçültülmesi
57	4. Bölüm Kalplerimiz Aynadır
81	5. Bölüm Allah'ın Kitabını Okumak
87	6. Bölüm Yüzümüzü Nereye Dönersek Allah Oradadır
109	7. Bölüm Ruh
123	8. Bölüm İbrahim Bin Edhem - Bir Allah Dostu
141	9. Bölüm "İç İşler"
161	10. Bölüm Âdâb - Tasavvufi Edepler
173	11. Bölüm Amelin Önemi
185	12. Bölüm Birbirimize Dua Etmek
199	13. Bölüm Misafirperverlik
217	14. Bölüm Ramazan-I Şerîf Dersleri
241	15. Bölüm Kadir Gecesi
249	16. Bölüm Yeni Yıl Hakkında Düşünceler
253	17. Bölüm Evlilik Üzerine
260	18. Bölüm Manevi Fakirlik (Fakr Makamı)
273	19. Bölüm Cömertlik
283	20. Bölüm Manevi Hayatlarımız İçin Sorumluluk Almak
301	21. Bölüm Ölmeden Önce Uyanmak

GİRİŞ

İsmine “*A Collection of Sufi Talks*” diyebileceğimiz bu kitaba Türkçe, bir “sohbet kitabı” diyebiliriz. “Sohbet” kelimesi Arapçadan gelmekte ve Peygamber Efendimizin^(sav) sahabilerine de işaret etmektedir. İslâm’ın rükünleri, hükümleri ve ahlaki ilk dönemde, Peygamber Efendimiz tarafından yurtlarını terk ederek her şeylerini İslâm uğruna tehlikeye atmış olan Ashâb-ı Kirâm’a şifahi (sözlü) olarak aktarılmıştır. Peygamber Efendimizin bu sadık yoldaşları her imkân bulduklarında soluğu O’nun huzurunda alırlar ve O’ndan öğrendiklerine uygun yaşayabilmek için ellerinden geleni yaparlardı.

Tasavvufta sohbet, manevi konular hakkında yapılan konuşmadır.

Mürşitler, dervişlerini irşad etmek için muhtelif konularda sohbet ederler. Mürşidinin sözlerine muhatap dervişler için sohbette irşad ve ilham vardır. Bazı mürşitler sohbetin zikirden dahi daha önemli olduğunu söylemişlerdir. Zikir sırasında dervişler kendilerini belli bir amelle meşgul etmektedirler. Halbuki sohbette, bizatihi mürşidin kendisiyle meşgullerdir. Tasavvufun temelinde tamamen şeyhle derviş arasındaki münasebet vardır.

Sohbet sırasında şeyhin ağzından dervişin kalbine bir akış olur. Derviş, mürşidinin sözlerini ihlas ile tutarsa, manaya hamile

kalır. Buna da “veled-i kalb”, kalp çocuğu derler ki işte o, dervişin manevi varlığıdır.

Çoğu kez bir sohbet konusu tayin etmişimdir de kendimi tamamen başka bir konu hakkında konuşuyor bulmuşumdur. Buna karşın dervişler o hafta tam da ihtiyaçları olan konuda sohbet ettiğimi bana nice kereler aktarmışlardır. Çoğunlukla sohbetlerin bizatihi kendilerine özel olduğunu hissetmişlerdir.

Muzaffer Efendimin ilk dinlediğim sohbetini hâlâ o günkü canlılığı ile hatırlıyorum. Sohbetin sonunda odada başkalarının da olduğunu görmüş olmaktan dolayı ne kadar şaşırıldığımı hatırlıyorum. Başkalarının da orada olduğunu unutmamışım. Sanki odada bir tek o ve ben vardım.

Muzaffer Efendim o gün iki kıssa anlattı. Kıssalar kader hakkındaydı ve bize tayin edilmiş her ne varsa muhakkak geleceğini son derece çarpıcı örneklerle anlatıyordu. O gece o kıssalar hakkında enine boyuna tefekkür ettim ve ertesi gün Muzaffer Efendime, “Anlattıklarınız gerçekten de çok derindi. Onları lazım olduğunda hatırlayabilirsem, hayatımı değiştirirler!” dedim. Derin nazarıyla gözlerimin içine baktı ve, “Onları asla unutmayacaksın,” dedi. Haklıydı. O hikâyeleri asla unutmadım ve hayatımı değiştirdiler. Tasavvufla ilk münasebetim, sohbetteki manevi kuvvetle gerçekleşmiştir.

Tasavvuf yolu bir silsile olarak tarif edilmiştir: O silsilede herkes kendi şeyhine bağlıdır. Silsile, kesintisiz bir şekilde, evvelâ o yolun kurucusu olan yüce veliye, o hazretten de ta Peygamber Efendimiz Hazret-i Muhammed Mustafa’ya^(sav) gider. Tasavvuf yollarını biraz da, bir enerji nakil hattı gibi görürüm. Her bir şeyh hattın kendisinden bir önceki kısmına bağlıdır. Yolun irfanı, feyzi ve nimetleri o devasa kablolardan akar da gelir. O kocaman kablolardan akıp geçenler şeyhten gelmemektedir. Şeyh Efendi, herhangi bir insanda, fertte bulunamayacak yücelikte bir şeyin akış güzergâhıdır, arkıdır. İşte bu irfan, hikmet ve feyiz, genellikle şeyh efendinin sohbetlerinden akar da gelir.

Her Şey Nasıl Başladı?

Bizim Kaliforniya derviş topluluğumuz 1981 senesinde oluşmaya başladı. Halveti-Cerrâhî yolunun o zamanki şeyhi olan Muzaffer Efendime intisap eden 12 kişiydik. Muzaffer Efendim, bu fakirin 1975 senesinde kurduğu Benötesi Psikoloji Enstitüsü'nü (ITP) ziyaret ediyordu (the Institute of Transpersonal Psychology; şimdiki adıyla "Sofia University"). Enstitü, psikoloji ve maneviyat arasındaki ortak yüzeye adanmış bir bölümeydi ve biz de muhtelif manevi geleneklerin üstatlarını konuşmaları için davet ediyorduk.

ITP, psikolojinin kişilikte olduğu kadar entelektüel boyutta da bir tekâmül içermesi gerektiği önermesine dayanır ve bu ilim dalının bütün araştırma ve analizleri insanı, fiziksel, duygusal, entelektüel, yaratıcı ve sosyal yönleri de dâhil olmak üzere bir bütün olarak ele almalıdır. ITP'nin ders programını, öğrencilerin birer insan olarak tekâmül edebilmeleri ve her ne yapmayı seçerlerse seçsinler o alanda daha etkili fertler olabilmeleri adına geliştirdik.

1980 baharında Muzaffer Efendim ve kendisine eşlik eden bir grup Türk derviş, Birleşik Devletler seyahatlerinin bir parçası olarak ITP'ye birkaç günlük bir ziyaret gerçekleştirdiler. Muzaffer Efendim ITP'de bir dizi sohbet gerçekleştirdi. Her gün onlarca misafir onu dinleyebilmek ve huzurunda bulunabilmek için ITP'ye geliyordu. Dervişleriyle birlikte Stanford Üniversitesi'nde bir de âyîn icra ettiler.

Muzaffer Efendim ITP'ye ertesi sene tekrar geldi. Biz yine onun muazzam derinlikteki sohbetlerinin ve insanı en derinlerinden yakalayan zikrinin tadına vardık. Birçok misafir tasavvuf ve İslâm hakkında sorular sordu. Misafirlerden biri Muzaffer Efendime, Amerika'da yaşayan bir kişinin ona derviş olup olamayacağını sordu. Eminim ki bu hanım, tasavvuf hakkında ve mistik gelenekler hakkında, talibin haftalar veya hatta aylar boyunca deneme sürecinden geçtiğine ve üstadın dizinin dibinde seneler boyunca oturması gerektiğine dair birtakım hikâyeler okumuştur.

Muzaffer Efendim Amerikalıları dervişliğe kabul edebileceğini söyleyince, onun dervişi olabilme ihtimaliyle benim de yüreğim o anda yerinden oynamıştı. Bütün maneviyatımı güvenle kendisine teslim edebileceğim muazzam bir bilgelik ve bütünlük -irfan ve kemâl sahibi bir mürşit- bulduğumu biliyordum. Birçok farklı gelenekten gelen çok sayıda üstat ile vakit geçirmiş ve onlardan çok şey öğrenmiştim. Ama onlarda gördüğüm hiçbir özellik beni böylesi bir teslimiyet ve bağlılığa itecek derecede etkilememişti.

Dervişliğe ilk talip olan ben oldum ve böylece Kaliforniya'nın en kıdemli Halveti-Cerrâhî dervişi oldum. Halveti-Cerrâhî tarikatı (sadece Cerrâhîyye olarak da geçer) Halveti tarikatının şubelerinden bir tanesidir. Halvetiyye 14. yüzyılda kurulmuştur. En kıdemli ve meşhur tasavvuf yollarından biridir. Hazret-i Pîr Muhammed Nureddin-i Cerrâhî, Halveti-Cerrâhî yolunu İstanbul'da 1703 senesinde kurmuştur. Günümüzde Cerrâhî tarikatının Avrupa, Kanada, ABD ve Güney Amerika'da zaviyeleri vardır.

Taze dervişlerden oluşan yeni grubumuzda kimse tasavvuf hakkında pek bir şey bilmiyordu. Muzaffer Efendi'ye ve irfanına âşık olmuş ve yola cehaletle karışık bir coşkuyla girivermiştik.

İntisabımızdan sonra haftalık olarak toplanmaya başladık. Birbirimizle vakit geçirmeye ve yeni bulduğumuz yolumuzu keşfetmeye karşı çok kuvvetli bir cazibe hissediyorduk. İlk toplantılarımızın çoğunu, "Başımıza ne iş açtık yahu!?" gibi müzakerelerle geçirmiştik. Bir derviş olmak ne demektir, peki bir Müslüman olmak? İntisabımızla birlikte Müslüman da olmuş muyduk? Alkolü bırakmak zorunda kalacak mıydık? Peki ya namaz ve camiye gitmekten ne haber? Şeyhe ne derece itaatle yükümlüydük? Hayatlarımızı ne denli değiştirmemiz gerekiyordu? Hiçbirimiz bu soruların cevaplarından pek emin değildik ve hepimiz hasbelkader seçmiş olduğumuz (daha doğrusu bizi seçmiş olan) yola karşı nefislerimizde farklı şiddetlerde bir direnç hali bulduk.

O zamandan beri, yani otuz seneden fazladır bir araya geliyoruz ve toplantılarımız hâlâ devam ediyor. Önce haftada bir toplanıyorduk ve birkaç ay zarfında Cuma namazları için de toplanmaya başladık. Sonra, Cerrâhî zikrinin ayrılmaz bir parçası olan Türk Tasavvuf mûsikîsini meşk etmek için programımıza haftada bir gün daha ekledik. 1984 senesinde Redwood City, Kaliforniya’da bir ev aldık ve bu ev o zamandan beri merkezimiz olarak hizmet veriyor. (Daha fazla bilgi almak için bize jerrahi.com/california adresinden ulaşabilirsiniz.)

1985 senesinde bana İstanbul’da o zamanki şeyh olan Safer Efendi tarafından şeyhlik payesi verildi. (Muzaffer Efendim o senenin daha evvelki bir ayında göçmüş ve yerine Safer Efendim geçmişti.) Dört sene, şeyh olmak için çok kısa bir zamandır. Ancak, geçen bu süre zarfında zaten grubumuzu ben idare ediyordum ve birçok açıdan bir şeyh vazifesi görüyordum.

Yeni konumum bir manevi rehber olarak bana çok yardımcı oldu. Şeyh olmadan evvel sohbetlerim neredeyse kelimesi kelimesine Muzaffer Efendimin yazdıklarından geliyordu. Şeyh olduktan sonra kendi sohbetlerimi yapmam konusunda teşvik edildim ve böylece artık büyük ölçüde daha önceki yıllar boyunca mürşitlerimden öğrendiklerim, sohbet konularını oluşturmaya başladı.

Bu verilen payeyle birlikte gelen bazı manevi faydalar da yok değildi. Safer Efendim bana hilafet verdiğiğinde, rüyaları geleneğimize göre nasıl tabir edeceğimizi de öğretti. Sonra bir dua okudu ve ağzımın içine nefes etti. Kaliforniya’ya döndüğümde, psikoloji ilmine dair edindiğim onca bilgi ve tecrübeyi kullanarak hayal dahi edemeyeceğim bir şekilde rüya tabirleri yapabilmeye başladığımı fark ettim. Kaliforniyalı dervişler de böylece esrarengiz bir şekilde gerçekten bir şeyhe dönüştürüldüğüme kani oldular!

Bu kitabı oluşturan bölümler, haftalık olarak merkezimizde yapageldiğim sohbetlerin ses kayıtlarından deşifre edilerek oluşturuldu. Son 10 senenin sohbetlerinden yaptığım bir derlemeyi dü-

zenleyip tasnif ettim. Bunlar, bizim Amerika Birleşik Devletleri'nde uyguladığımız haliyle, yaşayan tasavvufun örnekleridir.

Bu sohbetlerin genel yapısı nadiren doğrusaldır. Göreceğiniz gibi, daha çok bir konunun etrafında helezonlar çizerek gezinen ve bu konuyu farklı yönlerinden ele alan bir fikir akışıdır. Bu doğrusal olmayan akışı gayret ederek kendim ortaya koymuş değilim. Bu tür dervişane sohbetlerde genelde ortaya çıkan tarz böyle oluyor.

Bazı hikâyeler ve alıntılar muhtelif sohbetlerde tekrar edilmektedir. Bu, kazayla olmuş yahut düzeltme aşamasında gözden kaçmış bir şey değildir. Muzaffer Efendim seneler önce, "Bu hikâyeleri tekrar tekrar anlat," buyurmuştu. "Bunları on bininci kere anlattığımda dahi insanlar onlardan istifade edecekler."

Bu sohbetleri hazırlayıp yaptığım sırada çok şey öğrendim, dervişler onları dinlerken çok şey öğrendiler ve ümidim o ki sizler de okurken bir şeyler öğrenirsiniz.

İlk birkaç sohbet (1., 2. ve 3. sohbetler), mânâ yolunda engellerin nasıl aşılacağı konusuna ve özellikle de tasavvufta kendisine "nefs" denilen egoyla nasıl mücadele edileceğine odaklanıyor. 4., 5., 6. ve 7. bölümler Allah'ı kalplerimizde, ruhlarımızda ve etrafımızdaki âlemde arama sürecine geçiyor. 8. bölüm, evliyanın büyüklerinden İbrahim bin Edhem Hazretlerinin nice kıssa ve kerametlerini aktarıyor, o ki koca sultanlığı bir kenara koymuş da derviş olmuştur. 9., 10., 11., 12. ve 13. bölümlerde, tasavvufun bazı temelleri üstünde duruluyor, özellikle de edep, hizmet ve misafirperverlik konuları irdeleniyor. 14., 15., 16. ve 17. bölümler, Ramazan ayı, Kadir Gecesi, yeni yıl gecesi (ki o zaman geleneksel olarak bir araya gelir ve zikrederiz) ve merkezimizde kıydığımız bir nikâh akşamı yapılanlar gibi değişik tatil zamanlarındaki ve dinimizde özel anlamı olan zaman dilimlerindeki sohbetleri içeriyor. 18., 19., 20. ve 21. bölümler ise derviş ahlakının en önemlilerinden olan fakr, cömertlik, kendimizi manevi hayatımıza adama ve kalpten dünyayı çıkarma hallerini anlatıyor.

1. BÖLÜM YOLDAKİ ENGELLER

Tasavvuf yolu neden çok zordur ve zaman alıcıdır? Kadim bir Türk tasavvuf deyişî şöyledir: “Tasavvuf yolu kişniş değıldir, demir leblebidir.” (Biz Amerikalıların çerez olarak yerfistığını sevdiğimiz gibi Türkler de leblebi severler.) Çiğnerken ne çene kemiğı kalır insanda ne de diş, ama demir leblebi öylece, olduğı gibi kalır. Bu yol büyük sabır gerektirir. Ama aynı zamanda Allah’ı sevenler için büyük bir keyif ve kalbi tatmin etme yoludur.

Allah’ı Aramak

“Gizli bir hazineydim, bilinmeyi sevdim ve mahlûkâtı yaratım” hadîs-i kudsîsini bir düşünün. Allah ile aramızda engeller olmasaydı, tanıma, bilme süreci diye bir şey de olmazdı. Yaratılmış şeyler yani eşya, tıpkı büyük bir hazine avı arazisi gibidir ve gizli hazine de O’dur. İçinde bir hazine bulmamız gereken ilahi bir oyuna davet edilmişiz âdeta. Bu, son derece ciddiye almamız gereken bir davet.

Allah, ilahi hakikati bilmemizi istiyor. Allah’ı arayış (talep) ve buluş (vecd) mânâ yolunun özüdür. Yaratılmışlığın sırrı da Allah’ın orada gizli olması ve orada aranarak bulunacak olmasıdır. Aslında Allah gizliden de ötedir; idraklerimizin de ötesindedir.

İnsanlar olarak bizde cüz'î de olsa bir irade var ve bu irademizi tedennî etme (alçalma) yerine hep terakki (yükselme) ve tekâmül (gelişme) için kullanabiliriz. Allah'a yaklaşmayı seçebiliriz ya da kendimizi O'ndan daha da ayırmayı. Cüz'î irademizi Allah'ın küllî iradesinde eritmeyi seçebiliriz yahut da isyan etmeyi. Meleklerden daha da yukarılara çıkabilir ya da hayvanlardan daha aşağıdaki dalalet çukurlarına düşebiliriz.

Bu yolda başarıya ulaşmak için çok ve uzun çalışmak zorundayız. Tasavvuftan ciddi şekilde etkilenmiş bir fikir adamı olan George Gurdjieff'in dediği gibi "süper çaba" sarf etmeliyiz. Uzun bir maraton koşmakla bir yarış arabasını bitiş çizgisinden bir an önce geçirmek arasında dağlar kadar fark vardır. Koşmaya kıyasla araba sürmek pek bir iş değildir, ayrıca araba sürmekte kendi irade ve fiziksel enerjimizi kullanmakla elde ettiğimiz kadar fayda da yoktur. Benzer şekilde, Hakikat Yolu'nu takip etmedeki zorluklar bizatihi yolun en önemli parçalarındandır, onun içindir ki nice yol büyüğü, "Yol, menzilin kendisidir," demişlerdir.

İnsanlara kendilerini ne zaman çok mutlu hissettiklerini sorduğunuzda birçoğu size, belli büyük hedefler için çalışırken çok mutlu hissettiklerini söyleyecektir. En büyük saadetimiz bitiş çizgisinde değil, mücadele etmekte yatmaktadır. Keyif, yolu yürümedir, bitirmede değil.

Bu noktadaki hakikati şöyle ifade edebiliriz: Gidip de varacak bir yer yok ki... Kur'ân-ı Kerîm'de Hak Teâlâ Hazretleri, "Biz ona (insana) şah damarından daha yakınız," (Kaf Suresi, 50:16) buyurmakta. Yani, Allah bize, bizim kendimize olduğumuzdan daha yakındır. Allah'a yaklaşıyor gibi hissedebiliriz, fakat Allah zaten bizdeki bizde, içimizde tamamen hazır ve nâzır olarak mevcut.

Hız. Musa ve İsrailoğulları

Mürşitlerimden dinlediğim bir kıssaya göre Hz. Musa bir keresinde Rabbinden İsrailoğullarını ıslah etmesini istemiş. Haz-

ret, onları kölelik zamanlarında edindikleri tavırlardan ve yanlış değerlerden kurtarma mücadelesinden yorgun düşmüş. Hz. Musa'nın celalli bir peygamber olduğu rivayet edilir.

Hz. Musa bu halden Rabbine şikâyet etmiş, "Ya Rabbî, istediğine gücü yeten Kâdir'sin. Ümmetimi nefislerine köle olmaktan kurtar. Onları birkaç günlüğüne bıraktım da ben gider gitmez altından bir buzağıya tapmaya başladılar! İmanları da onlara lütfettiğin nimetlere minnetleri de yok."

"Ya Rabbî, dilediğine gücün yeter. Lûtfet, kerem et de bunları değiştiriver," diye niyaz etmiş.

Hak Teâlâ şöyle buyurmuş, "Bütün bu hatalarına rağmen ümmetinin, nefislerine ne denli köle olduğunu görüyorsun. Ben onları bu hata ve günahlardan arındırdığım takdirde nasıl bir kibir ve enaniyete kapılacaklarını düşünemiyor musun?"¹

Bizler de bu konuda tıpkı İsrailoğulları gibiyiz. Zaman zaman Allah bizi başımızdaki afetlerden kurtarıyor da biz hemen unutkanlığa sürükleniyoruz. İsrailoğulları çöldeyken Allah onlara her gün bıldırcın kebabı (menne) ve kudret helvası (selvâ) indiriyordu, fakat bıldırcın kebabı iki günlük miktarda inmediği için biriktiremiyor, istiflenemiyordu. Böylece İsrailoğulları tevekkül etmeyerek rızık kaygısına düştüler. Bazıları da "Sürekli aynı yemek!" diyerek şikâyet ettiler. Allah da bu günlük rızıkı kesti ve İsrailoğulları o zamandan itibaren kendi rızıklarını kendileri bulmak zorunda kaldılar.

Bizlere ne demeli peki? Aynı şekilde kaygılar çekiyor ve şikâyet ediyor muyuz, etmiyor muyuz? Allah'ın bizi hayatımızın her gününde beslemesi ve bize destek olmasına rağmen bundan yarın

1 Bu kıssa kısmen Tâ-Hâ Sûresine dayanmaktadır (20: 83-98). Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Musa ve Hz. İsa ile ilgili çok sayıda kıssa geçmektedir. Bunlar İncil'de geçen klasik hikâyelerle de yakından ilintilidir. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam İbrahimî dinlerin her üçü de aslen İbrahim^(a.s.)'in tevhid itikadından gelmektedir. İslâmiyet'e göre Yahudiler ve Hıristiyanlar Ehl-i Kitap'tırlar. (ç.n.)

vazgeçeceğinden korkuyoruz. Elimizdekilerden memnun değiliz. Bu ise ancak iman zafiyetine bir işarettir.

Kâmil değiliz ve birçoğumuz da olamayacağız. Ama günden güne tekâmül edebiliriz. Hatalarımızın üstünde çalışabilir ve yanlışlarımızdan dersler çıkartabiliriz. Allah'ı arama sürecinde kendi sınırlarımızla, sınırlılıklarımızla yüzleşir ve böylece herhangi bir konuda muvaffak olabilmek için Allah'ın yardımına ve nimetlerine ne denli muhtaç olduğumuzu anlarız.

İsrailoğulları, Firavun'un köleleriydi, tıpkı bizim, bizi köleleştirerek hayatımızı yöneten içimizdeki zalim nefsin, yani "içerideki firavunun" köleleri olmamız gibi... Tasavvufun ilk gayesi bizleri narsistik egolarımızın (nefs-i emmâremizin) zulmünden azat etmektir. Neyse ki bu mücadelede çok büyük bir müttefikimiz var. Allah, içimize bir de Musa koymuştur ve bu Musa içimizdeki kurtarıcıdır. Bu, bizleri Hakikat Yolu'nu takip etmeye çağıran ruhumuzdur.

İsrailoğullarının kurtarılması kendi özgürlüğümüz için zengin bir mecaz olarak anlaşılabilir. İsrailoğullarının kurtuluşu uzun bir süreç sonunda gerçekleşmiştir. Veba üstüne veba, ızdırap üstüne ızdırap ile başladı. İsrailoğulları Mısır'dan ve kölelikten kurtulup, bir anlamda, öldürülüp yeniden doğmalıydılar. Nefsin, üstümüzdeki boyunduruğunu gevşetmek için gayret kemerini bağladığımızda hepimiz benzer doğum sancıları çekeriz.

Peşlerinde Firavun'un ordusu olduğu halde Mısır'dan kaçmak ve Kızıldeniz'e yürümek ciddi ölçüde cesaret isteyen bir işti. Kızıldeniz'in yarılması mucizesinden sonra çölde geçirdikleri her gün yepyeni iman imtihanları getirdi onlara. Altın buzağının yapılması, İsrailoğullarının nesiller boyu köleleştirmiş olan putpe-restlik kültürüne bir geri dönüş teşebbüsüydü. Hâlâ kendilerine zulmetmiş olanların kültürüne müptela bir haldeydiler.

Samimiyetle niyet eder ve niyetlerimizi amele dönüştürürsek, Allah bize inayetiyle destek olur. İsrailoğullarının başına gelen de budur. Firavun'un kudretli ordusuyla başa çıkabilmek nokta-

sında hiçbir umutları yoktu. Nesillerdir köle olduklarından nasıl savaşmaları gerektiği konusunda bir fikirleri de mevcut değildi. Firavun'un ordusunda okçular, savaş arabaları ve zırhlı savaşçılar vardı. Bu oldukça eğitilmiş askerler, daha evvel eline muhtemelen bir silah dahi almamış bir grup köle ile karşı karşıya getirildiler.

İsrailoğulları kaçarken Kızıldeniz'e vardılar; önlerine geçmesi imkânsız bir engel çıkmış gibiydi. Allah, kıyısına vardıkları suyu hemen yarararak açmadı. Âlimler, İsrailoğulları suya adım atmadan denizin yarılmadığını söylüyorlar. İman testine ne muazzam bir örnek! Ayrıca amelin önemine dair de bir hatırlatma. İsrailoğulları başarılı olacaklarına dair bir garantileri olmadan hareket ettiler. Peygamberlerini izlediler.

Bunlar “pek ilginç tarihî hikâyeler” olmaktan çok, günümüzle son derece alakalı öğretilerdir. Kendi hayatlarımızı incelediğimizde Allah Teâlâ'nın bizlere de âdeta Kızıldeniz'i açarcasına nice kereler yardım ettiğini keşfedebiliriz. Hepimiz hayatımızda mucizelere şahit olmuşuzdur; sebeplerin hükmü kalmayarak kendi başımıza başarmamızın imkânsızlaştığı durumlarda Allah engelleri kaldırmıştır. Ama pek de çabuk unutturuz bunları. Her bir musibet geçtikten sonra İsrailoğullarını serbest bırakma sözünden dönen Firavun'a benziyoruz. Allah'ın nimetlerini unutma, görmezden gelme, bizim nefislerimizin, içteki firavunun eseridir. Unutuyoruz. Nankörlük ediyoruz. Şikâyet ediyor ve hal diliyle âdeta isyan ediyoruz. Üstüne üstlük farkında olmadan nice maddi şeylere, maddeye, yani kendi altın buzağılarımıza tapıyoruz.

Buna benzer kıssaları işittiğimizde onların tarihî öneminin ve vermek istedikleri ahlakî dersin ötesine geçebilmeliyiz. Bizler kendi hayatlarımızda benzer olaylar hiç mi yaşamadık?

Unutmayın; İsrailoğulları kırk sene, yani iki nesil boyunca çölde yaşamak durumunda kaldılar. Çölden çıkabilenlerin çoğu Mısır'dan kaçan kölelerin torunlarıydı. Torunlarda köleliğin en ufak bir izi dahi kalmamıştı.

Biz kendimizi nasıl özgür kılabiliriz? Arz-ı Mev'ûd'a (Vadedilmiş Topraklara) girebilmek İsrailoğullarının kırk senesini aldı fakat bizde öyle bir vakit bolluğu yok. Nefislerimize ve benmerkezciliğimize kölelik halinden kendimizi nasıl azat edebiliriz? Hayatlarımızı nasıl dönüştürebilir ve o kölelik halini nasıl terk edebiliriz?

Çölde toplumdan tecrit edilmiş bir halde geçirdikleri kırk sene boyunca İsrailoğulları Allah'ın ulû'l-azm (5 büyük peygamberden biri) peygamberlerinden biri olan Hz. Musa tarafından irşad edildiler. Bir insan topluluğunu dönüştürmek için o kadar süre geçmiştir.

“Süt ve bal diyarı” olan Kenan'a girmekti hedefleri. Bizim hedefimizse kalp tatmini ve gerçek huzura ermek. İç huzuru ve dinginlik, manevi hayatımızın en önemli temellerindendir. İçimizdeki Musa'ya mı yoksa Firavun'a mı tabi olacağımıza karar vermeliyiz. İçimizdeki özgürleştirici kuvveyi takip etmek her zaman kolay değildir. Nefsimiz sanki gerçekten firavunmuşçasına tanrıcılık oynar ve hakikati çarpıtmak, selim tavsiyeleri ve irşada vesile öğretileri kıymetsiz, işe yaramaz şeyler gibi gösterebilmek için sürekli mesai halindedir.

Bu, aklıma Hz. Musa'nın çölde yaşadıklarıyla ilgili başka bir kıssa getirdi. Bu hikâye, Hz. Mevlânâ'nın altı ciltlik klasik eseri *Mesnevî-i Şerîf*'ten.

Bir gün Hz. Musa, Sina Dağı'ndan indiğinde adamın biri, “Allah'ı yemeğe davet edebilir misin?” dedi.

Hz. Musa, “Allah yemeğe davet edilmez. Allah, yemek yemez! Allah yaratılmış sonlu varlıklardan ve yemek içmek ihtiyacından münezzehtir. Ayrıca Allah'ın ağız da yoktur. Herhangi bir insani şekilde olmaktan da münezzehtir! Allah sana da bana da benzemez. Allah her yerde ve her şeydedir,” dedi.

“Allah'ı akşam yemeğine davet edemeyeceğinden emin misin?”

“Evet!”

Hiz. Musa, Sina Dağı'na döndüğünde Allah ona daveti sordu. Hiz. Musa, “Ya Rabbi, onlara Senin yemek içmekten münezzeh olduğunu söyledim.”

Allah buyurdu ki, “Hayır, ey Musa. Dön ve onlara yarın akşam için bir ziyafet hazırlamalarını söyle, geleceğim.”

Hiz. Musa'nın ne hissetmiş olabileceğini düşünebiliyor musunuz? Sonuçta geri dönmek ve insanlara yanılmış olduğunu, Allah'ın yemeğe geleceğini söylemek zorundaydı. Ve Allah'ın ağzı olmadığı, yiyip içmediği ve asla insan gibi düşünülmemesine dair celalli bir şekilde verdiği dersten sonra...

Herkes muazzam bir heyecan seline kapıldı ve ertesi günü harika bir ziyafet hazırladılar. Aşçılar en mükemmel yemeklerini yaptılar. Herkes ziyafet hazırlığına yardımcı oldu.

Bütün bu koşturmacanın içinde çölden yaşlı bir adamcağız geldi. Yiyecek içecek bir şeyler verip veremeyeceklerini sordu. “Yemeğe Allah geliyor! Allah gelene kadar bekle. Allah gelmeden yemek yok!” dediler ve aşçılar yaşlı adamı su getirme görevine koştular.

Yemek vakti geldi, geçti ama Allah gelmedi...

Ertesi gün Hiz. Musa Sina Dağı'na gitti ve Rabbine, “Ya Rabbi,” dedi, “onlara Senin yemekten içmekten münezzeh olduğunu söyledim. Sen bana yemeğe geleceğini söyledin fakat gelmedin...”

“Hayır, geldim. Susuz ve açtım ama kimse Bana yiyecek-içecek bir şey vermedi. Çölden gelen yaşlı adam Benim kullarımdandı. Kullarımı besleyen Beni beslemiş, kullarıma hizmet eden Bana hizmet etmiş olur.”

Bu ne harika bir ders bizlere! Allah'ın mahlûkâtına hizmet ederek Allah'a hizmet etmiş oluyoruz ve hizmet etmek ibadettir.

Kıssa bize ayrıca Allah'ı nasıl bir görüntü ile özdeşleştiriyorsak o görüntünün /şeklin eksik ve kusurlu olmaya mahkûm olduğunu da öğretiyor. Allah'a dair bütün düşüncelerimiz sınırlı, yetersiz

olmaktan ve kendi sınırlılığımız tarafından çarpılmaktan kurtulamaz.

İsrailoğulları özel bir hadise için hazırlık yapadururken önlerinde olan ve o anda yapılması gereken şeyi göremediler. Onlar bizim için bu noktada bir ayna vazifesi görüyorlar. Bizler bu hikâyedeki Musa değiliz! Aklı karışmış İsrailoğullarıyız. Sınırlı bir iman ve sınırlı bir idrak ile mücadele veriyoruz.

2. BÖLÜM

NEFİSLERİMİZİ DÖNÜŞTÜRMEK

Nefisle meşgul olmanın iki yaklaşımı vardır. Biri onu dönüştürmek, öbürü de tamamen “terk” etmeye çalışmaktır. Ben nefislerimizi dönüştürmemiz gerektiğine inananlardanım. Bazı mânâ talipleri nefislerini hemen hemen bir hiç haline getirebiliyorlar, fakat bu, ancak seneler boyunca yapılan bir manevi terbiye safhasından sonra mümkün olabilir. Birçok kişi nefisini vaktinden çok evvelki safhalarda terk etmeye çalışıyor. Safer Efendim bir keresinde nefsin, ancak manevi tekâmülün en son safhasında insanın yakasından düşeceğini söylemişti. “Kişiden ‘ben’i çıkartmak öyle zordur ki,” buyurmuştu.

Çok az sayıda [İslâm-dışı] manevi gelenek küçük çocukları manastıra kabul eder. Neden acaba? Ne de olsa çocukları erken yaşta kabul etseler çocuklar, dünyaperest olmak ve seküler bir hayata maruz kalmak yerine, daha küçük yaştan itibaren manevi eğiticiler tarafından manevi bir disiplinle eğitilmiş olurlardı.

Kabul etmemelerinin bir sebebi, çocuklara kişiliklerini geliştirmek için bir fırsat vermektir; yeterince tekâmül etsinler ki manastıra kişilikle gelsinler, ister bu kişilik dünyada edinilmiş olsun. Çocukların dünyayı tecrübe etmelerine ve bir dereceye kadar “gözlerinin açılmasına” müsaade etmeliyiz, çünkü ancak o zaman manevi bir hayat sürdürebilmek için şuurlu -içi dolu- bir

tercih yapabilirler. Diđer bir deyişle, insanlar gerçek bir dinî hayata ancak tekâmül etmiş bir benlik ve kişilikle kabul edilebilirler.

Uzun seneler önce Zen hocam Kennett Roshi şöyle demişti, “Budist ikonografisinde, bir sonraki Buda olacak olan Maitreya’nın heykeli vardır; vahşi bir hayvanın üstünde oturmaktadır. Buda, hayvandan daha büyüktür, aynı zamanda daha kuvvetlidir. Hayvanı öldürmemiştir, ama üstünde oturmakta ve onu kontrol etmektedir. O vahşi hayvan, egoyu (benliği/ nefsaniyeti) temsil eder.”

Bu resim nefisle çalışmanın en etkili yolunu gösteriyor. Amaç ne nefsi öldürmek ne de kişiliğimizi terk etmektir. Amaç, nefsin bizi kontrol etmesine bir son vererek bizim onu kontrol etmemizdir.

Nefsi kontrol etmek ille onu hırpalamak yahut ölümüne aç bırakmak değildir. Nefs, “Zulüm görüyorum,” diye bir iddia ortaya koyabilir. Fakat nefse kim inanır ki? Maksat, manevi varlıklar olarak kendimizi geliştirmektir ki böylece nefsimizin bizim sadece küçük bir yanımızı oluşturduğunu bilelim ve nefsimiz ideal bir şekilde dönüşerek ruhi bedenimizin kâmil bir parçası haline gelsin.

“Egonun gücü” bugün psikolojide popüler bir ifade. Bu terimle kastedilen şey zorluklarla başa çıkabilme yeteneği ve özgüvendir. Hayatta başarının göstergelerinden biri olarak görülür. Kendine saygısı çok az olan hastalarla çalışırken bazı psikologlar bu tür hastalarında “ego gücü” inşa etmeye odaklanma eğilimindedir. “Özgüvenleri eksikse, hastalarımızın sadece egolarını geliştirme konusunda çalışmak zorundayız,” ifadesi, onların bu inançlarını özetler. Bense en iyi yolun egomuzu, onun “üstüne oturarak” geliştirmeye çalışmak olduğu kanaatindeyim. “Şu nefs (ego) hayvanını iyi bir besiyeye çekeyim de sonra yularını salayım, şöyle bir kendine gelsin, isterse büyüyüp azdığında onu ehlileştirmek için cehennem azabı çekeyim!” mi diyeceğiz yani? Bu hiç de akıllıca değil! Yapabileceğimiz şey bu hayvanı merhametle, sevgi ve şefkatle terbiye etmektir. Tasavvuf üstatları nefsin terbiye edilmesini bir köpek yahut atın terbiye edilmesine benzetmişlerdir, yani ilgi ve şefkatle... Nefsimizin tekâmülünü herhangi bir manevi disiplinin

haricinde gerçekleştirmeye çalışmak onu neticede sadece daha çok azdıracaktır. Bu ahmakça bir hata olur.

Tasavvufi açıdan bakacak olursak hizmet, kendimizi geliştirmenin çok önemli bir kısmıdır. Peki neye hizmet? Bütün insanlığa, bütün âleme ve bütün yaratılmışlara. Hizmette kullandığımız asli aletlerden biri, elbet nefsimiz de içinde olmak üzere kendi kişilik yapımızdır. Ayrı bir birim olduğu zannından tamamen kurtulmak ve tevhide ermek, manevi tekâmülün en son durağıdır. Bir çelişki olarak görünse de bu makama ermek için nefsi çok iyi kullanmak lazımdır, yani nefis lazımdır.

Ego Nedir?

Freud'un yazdıkları İngilizceye tercüme edildiğinde, *"the ego"* olarak çevrilen kelimenin Almanca orijinali *"das Ich"*, yani birebir çevirirsek "Ben"dir. Bu yüzden kişiliğe dair ortaya konmuş modern teoriler, egonun Ben olduğu anlayışı üzerine inşa edilmiş; kim olduğumuza dair bildiğimiz ve hissettiğimiz şeydir Ben.

Tasavvuf bu tanımla büyük ölçüde mutabıktır. Tasavvuf, kendi benlik duygumuzun, yani tasavvufta "kişisel ruh" diyebileceğimiz şeyin, kendimizi somutlaştırma ve kendimizi âdeta dışarıdan bakıyormuşçasına nesnelere olarak görme kabiliyetimizin tabii bir neticesi olduğunu anlatır. Bunu yapabilme kapasitemiz bize bir şeyler yapma ve planlama gücü verir. Bize etrafımızdaki dünyayı muazzam bir şekilde kontrol etmenin kapılarını açar. Ama sorun şu ki, "İşte ben burada somut bir nesne olarak varım," dediğimizde, tanım itibariyle kendimizi dünyadan ayırmış da oluyoruz. "Ben" dediğimizde bir ikilik ortaya koymuş oluyoruz. "Ben" varsa başka bir şey de olmak zorunda. Fakat tasavvufi açıdan baktığımızda, bizler tevhid yolunun yolcularıyız ve vahdete ermenin önündeki en büyük engellerden biri de kuvvetli bir düalite-ikilik duygusudur. Kim kolay kolay "Ben"den geçebilir ki? "Kendiliğimiz"den geçmek istemiyoruz; kişilik duygumuza korkunç bir şekilde bağlıyız.